

HER VIL JEG BO

R Ø E S G R E N D A

ESTETISK VEILEDER

K R U L L H A U G E N

Estetisk veileder for Røesgrenda og Krullhaugen

Tynset kommune

11.september 2012

Tekst, foto og illustrasjoner: Ingrid Austbø

FORSIDE

Øverst: Røesgrenda
Nederst: Krullhaugen

/ FORORD

Tynset kommune ønsket å utarbeide en estetisk veileder i forbindelse med utviklingen av to nye boligområder i kommunen: Røesgrenda i Tyllidalen og Krullhaugen på Kvikne.

Veilederen skal være et hjelpemiddel for utbyggere og for byggesaksbehandlere i kommunen.

Arbeidet ble igangsatt i juni 2012.

Underveis i prosessen har det vært arrangert arbeidsmøter med Feste NordØst AS landskapsarkitekter, samt møter med boliggruppa på Kvikne og bygdeutvalget i Tyllidalen.

Veilederen er utarbeidet av Ingrid Austbø, arkitektstudent ved NTNU i Trondheim.

Trondheim, 11. september 2012

Røesgrenda

/ INNHOLD

FORORD	3
INNLEDNING	7
Byggeskikk og omgivelseskvalitet	7
Veilederens mål og hensikt	8
UTGANGSPUNKT	9
Plan- og bygningsloven	9
Andre estetiske veiledere	9
ARKITEKTONISK UTFORMING	11
God arkitektonisk utforming	11
Bokvalitet	11
Sted og landskap	12
Kulturlandskapet	13
Klima	14
Tomte- og bebyggelsesstruktur	14
Tun - et romlig fellesskap	15
Tilpasning til tomt	17
Volum og form	18
Materialitet og farge	18
Variasjon og helhet	19
Huset fra innsiden	19
RØESGRENDA	21
Røesgrenda	21
Ideer og forslag til utforming	24
B9	24
B2	25
B3	25
B4	26
B5, B6, B7 og B8	27
KRULLHAUGEN	29
Krullhaugen	29
Ideer og forslag til utforming	32
BK1	32
B1-B4	33
BF1-BF11	34
VEILEDNING TIL PROSESS OG DOKUMENTASJON	35
LITTERATURLISTE	37

Krullhaugen

/ INNLEDNING

«First we shape our buildings, then they shape us.»

Winston Churchill

BYGGESKIKK OG OMGIVELSESKVALITET

De bygde omgivelsene rundt oss påvirker oss følelsesmessig og sosialt. Noen steder opplever vi som gode og trygge, andre som fiendtlige og kalde. De fysiske omgivelsene skaper rammer for menneskers sosiale liv, og den estetiske utformingen av bygninger og bygningsmiljøer er derfor svært viktig. Å skape gode rom og møteplasser for folk handler i stor grad om god byggeskikk og høy estetisk kvalitet.

Byggeskikk er et begrep det knyttes flere ulike betydninger til. Når det gjelder den nøytralt beskrivende bruken av ordet, brukes byggeskikk i denne veilederen om det som faktisk bygges, der bygninger som bygges i samme tid og på samme sted har gjenkjennelige fellestrekk. Begrepet brukes også ofte som vurdering av bygninger som gode eller dårlige. God byggeskikk handler ikke om nostalgisk kopiering av tradisjonell byggemåte, men om å bruke fortidens erfaringer og nåtidens muligheter til å møte fremtidens forventninger. Husbanken definerer god byggeskikk slik:

«En kvalitet ved de bygde omgivelser der hensyn til fysisk og sosialt livsmiljø, ressursbruk, universell utforming og estetikk inngår i en stedlig helhet.»

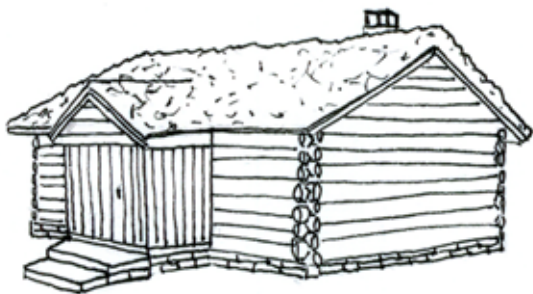

Aukrustsenteret i Alvdal fikk i 1996 Statens Byggeskikkpris for sin forbilledlige utforming. Prisen er en hederspris som årlig deles ut til byggverk og bygde omgivelser som gjennom utførelse, materialbruk, utforming og samspill med sted og miljø kan bidra til å heve, fornye og utvikle den allmenne byggeskikk. Aukrustsenteret ble utpekt som et forbilde på hvordan tradisjonelle materialer kan settes sammen til et originalt, helhetlig og nyskapende bygg. Prosjektet er tegnet av Sverre Fehn.

Estetikk er i denne sammenhengen knyttet til de visuelle kvalitetene i byggverk og fysiske omgivelser. Estetisk kvalitet er noe vi opplever som vakkert gjennom våre sanser og følelser, og er helt avgjørende for at et sted skal oppleves som attraktivt. Gjennom kvalitet i de bygde omgivelser og tilrettelegging for ulike aktiviteter i nærområdet utvikles et godt sted. Et trivelig nabolag med møteplasser som innbyr til å slå seg ned gjør at disse rommene brukes, og mennesker treffes og utvikler samfunnet og fellesskapet. Vi bruker mye tid og penger på å få det fint i eget hus, og det er ikke bare fordi vi liker å ha det trivelig, men også fordi det gir oss en følelse av tilhørighet og trygghet. På samme måte har vi et behov for å høre til i en større sammenheng. Derfor er det viktig å tenke på helheten når man planlegger ny bebyggelse.

Norge er et langstrakt land med store klimatiske og geologiske forskjeller landsdelene imellom. Tidligere har hver landsdel og hvert sted hatt sin egen måte å utforme bebyggelsen på, men i dag er tendensen at de samme type bygningene settes opp over hele landet. Resultatet er at bebyggelsen ofte mangler forankring til stedet og at den blir karakterløs.

Nord-Østerdal var et av de siste områdene i Norge som ble isfritt etter siste istid. Fjell og åser er sterkt preget av istidens påvirkning, som har gitt landskapets dets rolige og avrundede former. De typiske U-dalene med slake dalsider og terrasser dannet av bresjøene er også karakteristisk for flere av kommunene, i tillegg til at området preges av mange elver, vann og tjern, samt store myrområder. Et annet fellestrekk er det åpne skogsbildet med utpreget furuskog på kvitkrullmoer. Slike kvaliteter i landskapet er det viktig å være oppmerksom på og bruke som inspirasjon til å dyrke fram lokal egenart i det som bygges. Da kan man oppnå et helhetlig miljø med moderne arkitektur og byggeskikk, i samspill med landskap, klima og eldre bebyggelse.

Østerdalsstua er vår eldste kjente hustype. Det er et en-etasjes tømmerhus med to rom: hovedrom og klåvvå. Hustypen var dominerende i Østerdalen helt fram til 1850.

De eldste bevarte husene i Nord-Østerdal er fra slutten av 1600-tallet. Husene ble på den tiden organisert rundt tun etter klimatiske og terrengmessige forhold, og den mest vanlige tunformen nord i Østerdalen var lukket firkanttun. Husene på gården hadde hver sine funksjoner, og var alle av laftet tømmer med torv på taket. Tre var et materiale det var rikelig av og lett å få tak i, og lafting var en byggemåte som var godt egnet til de klimatiske forholdene i dalen.

Den gamle byggemåten er noe man gjerne kan hente inspirasjon fra når man skal utforme nye bygninger. Nostalgisk kopiering av tradisjonell byggeskikk blir sjelden vellykket, men det

finnes flere gode eksempler på nytolkning av eldre byggeskikk. For å få til et godt resultat må man være åpen for hva samtiden kan by på av materialer og teknikker, mens man fortsatt spiller på lag med stedet og lar seg inspirere av tradisjoner. Orkelbogen friluftssenter på Kvikneskogen er et eksempel der man har kombinert bevaring, tradisjon og nytenkning.

Gården Orkelbogen på Kvikneskogen ble i 2008 bygget opp igjen etter en brann på slutten av 1800-tallet. Prosjektet, som er tegnet av Arkitektene Berg og Østvang, skulle framstå som en gård fra 1800-tallet, men med fasiliteter, komfort og miljøtenkning som tilfredsstiller dagens krav.

VEILEDERENS MÅL OG HENSIKT

Denne veilederen skal primært være et verktøy for utbyggere og byggesaksbehandlere i Tynset kommune. Den skal være til hjelp og inspirasjon til å utforme gode boliger og boligområder som spiller på lag med omgivelsene, og som skaper rammer for gode liv. Veilederen vil oppfordre til å dyrke stedets egenart, ta vare på kvalitetene i omgivelsene og utnytte potensialet som finnes på stedet, og den vil drøfte det sosiale aspektet ved boligbygging. Ved å skape gode boligområder med grunnlag for trygghet, trivsel og tilhørighet, vil man gjøre det attraktivt å bo.

Veilederen tar for seg to nye boligområder i Tynset kommune: Røesgrenda i Tyllidalen og Krullhaugen på Kvikne. Hensikten med veilederen er å sikre en helhetlig utforming av områdene, og en utforming som holder høy estetisk kvalitet i samspill med eksisterende bebyggelse og natur. Veilederen er delt opp i fire hoveddeler. I den første delen avklares en del rammer for arkitektonisk utforming som gjelder for begge stedene. I de to neste delene presenteres forslag til utvikling gjennom skisser av ideer om strukturer for de ulike tomtene henholdsvis i Røesgrenda og på Krullhaugen. Den siste delen er tenkt som en veiledning til prosess og dokumentasjon av arkitektonisk utforming i tiltak.

«Kommunen skal se til at ethvert arbeid som omfattes av loven, blir planlagt og utført slik at det etter kommunens skjønn tilfredsstiller rimelige skjønnhetshensyn både i seg selv og i forhold til omgivelsene.»

Plan- og bygningsloven

PLAN- OG BYGNINGSLOVEN

Plan- og bygningsloven er det primære lovverket for planlegging av utviklingen i våre byer og tettsteder. Viktige temaer er bærekraft, universell utforming og estetisk utforming av omgivelsene. I plan- og bygningsloven finner vi tre viktige paragrafer som omhandler arkitektonisk utforming, og som alle som skal planlegge og bygge hus bør kjenne til. Disse er:

§74.2 "Skjønnhetsparagrafen"

«Kommunen skal se til at ethvert arbeid som omfattes av loven, blir planlagt og utført slik at det etter kommunens skjønn tilfredsstiller rimelige skjønnhetshensyn både i seg selv og i forhold til omgivelsene. Tiltak etter denne lov skal ha en god estetisk utforming i samsvar med tiltakets funksjon og med respekt for naturgitte og bygde omgivelser. Skjemmende farger er ikke tillatt og kan kreves endret. Kommunen kan utarbeide retningslinjer for estetisk utforming av tiltak etter loven.»

§29-1 Utforming av tiltak

«Ethvert tiltak etter kapittel 20 skal prosjekteres og utføres slik at det får en god arkitektonisk utforming i samsvar med sin funksjon etter reglene gitt i eller i medhold av denne lov.»

§29-2 Visuelle kvaliteter

«Ethvert tiltak etter kapittel 20 skal prosjekteres og utføres slik at det etter kommunens skjønn innehar gode visuelle kvaliteter både i seg selv og i forhold til dets funksjon og dets bygde og naturlige omgivelser og plassering.»

ANDRE ESTETISKE VEILEDERE

Estetikk har fått et større fokus i lovverket, og det har blitt utarbeidet flere estetiske veiledere både på nasjonalt, regionalt og lokalt nivå for å gjøre det lettere å anvende lovene. *Estetikk i plan- og byggesaker* er en nasjonal veileder utgitt av Kommunal- og regionaldepartementet og Miljøverndepartementet i 1997. Denne veilederen er først og fremst ment for å gi saksbehandlere i kommuner, fylkeskommuner og statlige sektormyndigheter en oversikt over verktøy for å ivareta estetiske hensyn i plan- og byggesaksbehandling, men den kan også være til nytte for private husbyggere når det gjelder å forstå lovverket relatert til lokale fysiske situasjoner. Veilederen er godt illustrert og bruker mange gode eksempler, og den er fortsatt aktuell som et hjelpemiddel.

Byggeskikk i Midt- og Nord-Østerdalen er en estetisk veileder for hele denne regionen som ble utarbeidet i 1994. Den skildrer likheter og forskjeller i landskapet i de ulike kommunene og gir en oppsummering av byggeskikk-historien. Den har fokus på stedsegenhet under utforming av bebyggelse, og bruker eksempler for å illustrere viktige temaer knyttet til dette. Det finnes også en veileder for utforming av Tynset sentrum som Multikonsult utarbeidet i 1995.

Denne arkitekt-faglige veilederen fokuserer på utforming av nye boliger i Røesgrenda i Tyllidalen og Krullhaugen på Kvikne. Den er derfor mer spesifikk i sin utforming enn de andre nevnte veilederne. Den kan derfor ses på som et supplement til de mer generelle veilederne.

Røesgrenda

/ ARKITEKTONISK UTFORMING

«God arkitektur skal bidra til høy livskvalitet og gi attraktive, funksjonelle og universelt utformede byggverk og omgivelser.»

Regjeringen

GOD ARKITEKTONISK UTFORMING

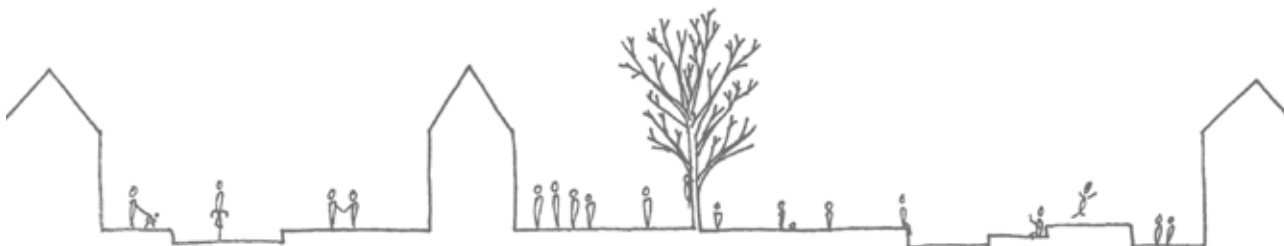
Regjeringen har satt arkitekturen på dagsorden og formulert en visjon om at god arkitektur skal bidra til velferd, bærekraft og verdiskaping i landet. Bygninger, byer og tettsteder møter nye utfordringer knyttet til klimaendringer, vekst og transformasjon, og det er behov for kunnskap og kompetanse for å sikre god utforming av omgivelsene våre. Byggverk som er vakre og hensiktsmessige, vil også være bærekraftige. Derfor stiller plan- og bygningsloven nå krav om god arkitektonisk utforming av alle tiltak.

Det er mange aspekter som spiller en rolle og det er mye å tenke på når man skal planlegge og bygge boliger. God arkitektonisk utforming krever nemlig god planlegging på flere nivåer - i forhold til landskapsrom, nærmiljøet og tiltaket i seg selv. God tilpasning til tomt og terreng, gode planløsninger, fin materialbruk og godt håndverk vil alltid være viktig for et godt resultat. I tillegg er det viktig å huske at utformingen av omgivelsene våre også handler om mennesket og dets behov. Med tanke på dette, og det faktum at de fleste av oss bare skal bygge hus én gang i livet, vil nok hjelp fra en arkitekt i prosessen være verdt pengene.

BOKKVALITET

Forståelsen av begrepet "bokkvalitet" vil variere fra person til person. En del kvaliteter er standardisert i Teknisk forskrift, andre er konvensjonaliserte og forventes av huskjøpere, mens en del kvaliteter er utelukkende subjektive og berører følelsene våre. Mennesket hører til i en større sammenheng når det bor, og tilhørighet til nærområdet er viktig for folk fordi det skaper trivsel og trygghet, og gir oss mulighet til å vokse og finne fotfeste i tilværelsen. Boligkvalitet handler derfor om mer enn "hjemmets fire vegger".

Årsaken til manglende bokkvalitet er ofte at det enkelte boligprosjekt er planlagt løsrevet og ikke som en del av en sammenheng. For å skape gode boliger og boligområder er det derfor viktig med en helhetlig planlegging som tar hensyn til både individet og fellesskapet, og som skaper et mangfold av boligtyper. Å legge til rette for rekreasjonsmuligheter, utforme gode møteplasser for folk i alle aldre og fra ulike kulturer og gi hver boenhet gode kvaliteter både ute og inne øker trivselen og tilhørigheten. Det sosiale aspektet ved det å bo er viktig, spesielt med tanke på at familiemønsteret har endret seg i de siste tiår.

God arkitektonisk utforming skal tilrettelegge for ulike aktiviteter på tvers av alder og kulturell bakgrunn.

STED OG LANDSKAP

Tilpasning og forankring til stedet har alltid vært, og er fortsatt, viktig under utformingen av vårt fysiske miljø. Hus som spiller på lag med sine omgivelser viser omtanke både for de naturgitte og de bygde omgivelsene rundt seg, og tilfører noe nytt til stedet de står på. Bebyggelsen skal ta hensyn til landskap, klima og miljø, og snakke samme språk som den eksisterende bebyggelsen i det bygde miljøet.

«Hus er vakre når de passer til stedet.»

Christian Norberg-Schulz

Som sitatet av Norberg-Schulz sier er det huset som skal passe til stedet, og ikke omvendt. Bygg og anlegg skal underordnes landskapet og ta vare på de kvaliteter og verdier som landskapet representerer. Stedets særpreg bør videreføres og eventuelt forsterkes. Et bygg som er godt tilpasset omgivelsene det står i vil kunne være tryggere, lunere og mer energieffektivt, samtidig som det utnytter tomten bedre og reduserer sår i landskapet. I forhold til landskapstilpasning er bebyggelsens plassering, volum, form, materialitet og farge viktig for et vellykket resultat.

Ikke slik...

...men slik

Bebyggelse skal plasseres og utformes slik at åsprofiler og landskapssiluetter bevares i størst mulig grad.

Alle byggverk som tilfører noe til stedet der de står oppleves som god byggeskikk. Et godt eksempel på en bygning med forankring til stedet er Sverre Fehns Aukrustsenter i Alvdal. Den lange, smale bygningskroppen faller naturlig inn i terrenget og skaper en grenselinje mellom den tradisjonelle landbruksbygda med jordene og de gamle gårdene på den ene siden, og det nye Alvdal med småindustrien og gjennomgangstrafikken mellom Oslo og Trondheim på den andre. Kornåkeren strander som et hav mot bygningens sokkel og skaper en jevn overgang fra natur til kultur. De naturlige, ubehandlede materialene henspiller på hvem senteret representerer og hvor det ligger i verden.

Aukrustsenteret i Alvdal ligger som en strek i landskapet.

For å oppnå et godt samspill mellom arkitektur og omgivelser må man ha en bevisst holdning til kvalitetene i landskapet, og tilpasse bygningene til landskapets kapasitet og karakter. Nord-Østerdal var et av de siste områdene i Norge som ble isfritt etter siste istid, og U-formede daler med slake lisider og terrasser er fellestrekk for flere kommuner. De åpne dyrkede arealene på elveslettene og i de sørvendte lisidene, samt den konsentrerte gårdsbebyggelsen skiller Østerdalen fra andre steder i Norge.

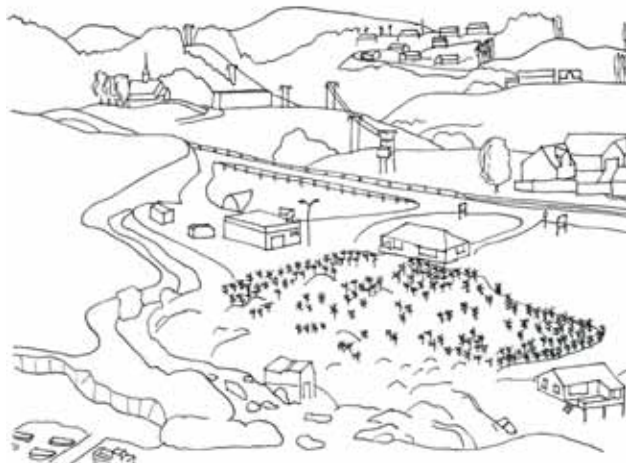
Tynset sentrum med gårdsbebyggelsen i bakgrunnen.

KULTURLANDSKAPET

Det som i stor grad dominerer landskapsbildet i og rundt Tynset er det flotte kulturlandskapet. Denne typen landskap karakteriserer også Røesgrenda i Tyllidalen og Krullhaugen på Kvikne. Kulturlandskap er landskap som er klart påvirket av menneskelig aktivitet, men som har bevart hovedtrekkene i den opprinnelige natur. Det er bondens kulturlandskap med den samlede gårdsbebyggelsen, de store arealene med dyrket mark rundt og vegetasjonen imellom som preger områdene.

Det er en utfordring å bygge i og i tilknytning til kulturlandskapet. Jordbrukslandskapet i Nord-Østerdalen har kvaliteter og verdier som er viktige for både steds karakteren og identitetsfølelsen, og det bidrar til økt trivsel og livskvalitet for menneskene her. Derfor er det viktig å ta vare på de viktige verdiene og videreføre de gode kvalitetene dette landskapet representerer, i lys av historie, dagens situasjon og fremtidsutsiktene. Illustrasjonene under tar opp noen prinsipielle temaer når det gjelder stedsutvikling i tilknytning til kulturlandskap.

Bebyggelsen hører med i kulturlandskapet, men den skal ikke dominere landskapet og heller ikke endre kulturlandskapets preg som åpent landskap. Ved fortetting i kulturlandskap, bør man bygge videre på eksisterende struktur for

Ikke slik...

Utviklingen har gått sin gang uten en bevisst holdning til bevaring av kvalitetene i kulturlandskapet.

utforming og plassering av ny bebyggelse. Et godt resultat er først og fremst avhengig av at ny bebyggelse plasseres riktig i landskapet og at den ivaretar hensynet til god byggeskikk. God plassering kan for eksempel være langs allerede eksisterende veier, i grupper

Røesgrenda

Røesgrenda

Røesgrenda

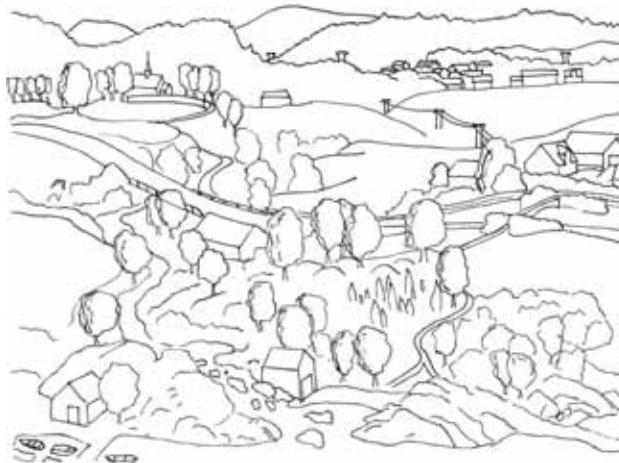

Krullhaugen

Krullhaugen

Bondens kulturlandskap dominerer landskapsbildet i Røesgrenda og nedre del av Krullhaugen. Bebyggelsen ligger spredt som klynger i lia, omkranset av store jorder.

...men slik

Med en bevisst holdning til kvalitetene i kulturlandskapet har landskapet gått igjennom en mer harmonisk utvikling.

organisert rundt et tun eller i rekker som følger linjene i landskapet. Ved å skape en ryddig, klar struktur kan området i større grad opprettholde sin karakter som åpent landskap, enn det gjør hvis bebyggelsen spres rundt uten system og uten omtanke for historie og sted.

KLIMA

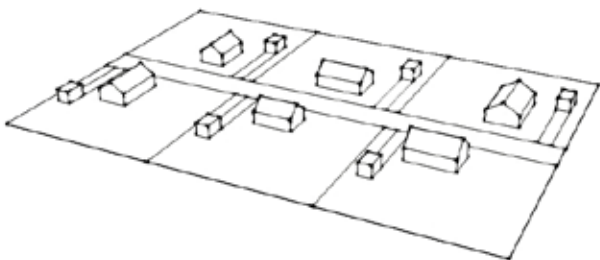
Tynset har innlandsklima med lite nedbør, kalde vintre, relativt varme somre og betydelige forskjeller mellom dag- og nattetemperatur i sommerhalvåret. Klimaet setter krav til tekniske og funksjonelle løsninger. Det må dimensjoneres for store mengder med snø og svært lave temperaturer på vinterstid, og tilrettelegges for gode, solfylte utearealer skjermet for vind til bruk om sommeren. Man bør unngå å plassere bebyggelse i kalde dalsøkk og på forblåste topper, men være ydmyk overfor naturkreftene og finne områder i le.

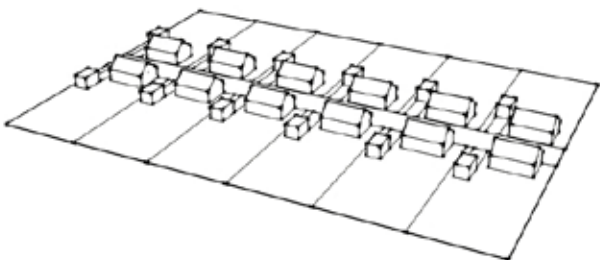
Vintrene i Nord-Østerdalen er kalde, og det kan komme en del snø i løpet av vintermånedene.

TOMTE- OG BEBYGGELSESSTRUKTUR

Samspillet mellom bygninger og omgivelser, og bygningene seg imellom er knyttet til flere faktorer. I tillegg til de naturgitte forholdene bestemmer tomtestrukturen i stor grad karakteren til et område. Brede tomter gir en åpen bebyggelsesstruktur med mulighet for vegetasjon mot offentlig veg, mens smale tomter kan gi mer sammenhengende bebyggelse mot veien. Lange, smale tomter gir liten mulighet for vegetasjon mellom hus og vei, men gode og skjermede uteareal på husets bakside. Arkitektonisk er altså tomtestrukturen styrende for bebyggelsesstrukturen, som igjen påvirker bygningens visuelle uttrykk.

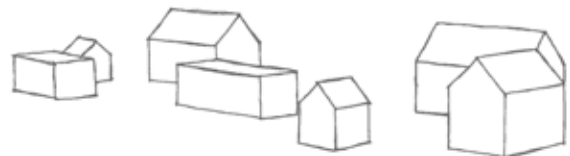

Brede tomter kan gi en åpen bebyggelsesstruktur, som fører til at gaterommet blir mindre tydelig.

Smale tomter kan gi mer sammenhengende bebyggelse mot offentlig veg som danner et mer definert gaterom.

Vanlige måter å strukturere boligbebyggelse på er som klynger eller som rekker i landskapet. Rekker egner seg best i bratt terreng, mens tunløsninger kan fungere bedre på flatere tomter. Tunformen er en struktur med lange tradisjoner her i landet, men som ikke har vært brukt noe særlig i ordinær boligbygging. I løpet av de siste årene har det derimot blitt mer vanlig igjen.

Tunløsninger kan være en fin måte å organisere bebyggelse på.

Man kan hente inspirasjon fra eldre bebyggelse, men gi nye bygninger et mer moderne og tidsriktig uttrykk.

TUN - ET ROMLIG FELLESSKAP

Gårdsbebyggelsen i Nord-Østerdal, og i resten av landet, ble tradisjonelt utformet som klynger i landskapet omkranset av dyrket mark. Hver gård bestod av flere bygninger som hadde hver sine funksjoner, og disse ble plassert i forhold til hverandre slik at de dannet et mer eller mindre avgrenset rom - tunet. Dette rommet kunne fungere som en gårdsplass for drift og dyr, eller som et tun for avspenning, hygge og rekreasjon. Måten tunene ble anlagt på var blant annet et resultat av topografi, tradisjon og praktiske behov. På Østlandet var firkanttunet den dominerende tunformen.

1.

2.

Gårdene bestod som regel av flere hus med forskjellige funksjoner gruppert rundt et tun. 1. Firkanttunet har en ryddig struktur med bygninger som danner et firkant-formet tun. Dette var den dominerende tunformen på Østlandet. 2. Totun-formen med et inntun og uttun er en videreutvikling av firkanttunet og var dominerende i Gudbrandsdalen.

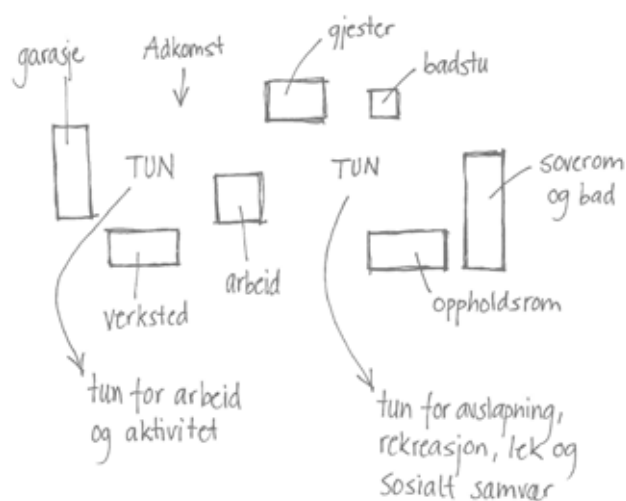
Ved å samle bebyggelsen i klynger i landskapet kan man bygge ut i jomfruelig terreng uten å endre landskapets karakter i altfor stor grad. Derfor er denne måten å strukturere bebyggelsen på svært aktuell for utforming av boligområder i kommunen i dag. I Røesgrenda og på Krullhaugen, som begge er steder som karakteriseres av det flotte kulturlandskapet, kan tunløsninger være en god måte å organisere bebyggelse på. Ved å samle bebyggelsen i grupper kan man bevare dyrket mark og vegetasjon, og ta vare på områdenes identitet som åpent landskap.

En helhetlig utforming av husene rundt et tun vil føre til at klyngen oppfattes som én form i landskapet. Likhet i volum, form, materialbruk eller farger vil gi gruppen eller rekken med hus den identiteten de trenger for å bli oppfattet som en helhet. I tillegg vil beplantning knytte bebyggelsen til kulturlandskapet.

Flere hus med ulike funksjoner danner et tun i mellom seg - et rom for aktivitet og rekreasjon.

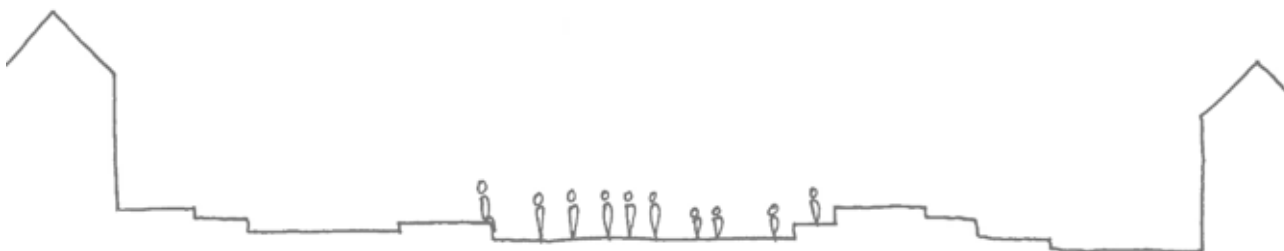
Boligen skal dekke mange funksjoner, noen nødvendige og noen mindre nødvendige, og det stilles krav til at en bolig skal være praktisk. På de gamle gårdene lå eldstua og stabburet isolert fra hovedhuset på grunn av praktiske årsaker som brannfare, og fordi disse funksjonene ikke krevde oppvarming. I dag lager vi mat på kjøkkenet og lagrer spekeskinka i kjelleren. Vi har dratt alle funksjonene inn i hovedhuset. Dette har selvfølgelig en fordel med tanke på mindre overflate og mindre varmetap, men samtidig kan man få mye igjen for å skille ut noen av funksjonene og anlegge et tun som de gjorde i gamle dager. Arealer som ikke trenger oppvarming, som bod, verksted og garasje, og rom som ikke er i daglig bruk, som lysthus, atelier, hobbyrom, gjesterom eller badstu, kan tas ut av hovedhuset og få sine egne bygninger. Sammen kan disse skape ett eller flere tun.

Boligens program fisjonerer og skaper et totun. Garasjen, verkstedet og arbeidsrommet danner en gårdsplass for arbeid og aktivitet, mens de primære bo-funksjonene (oppholdsrom og soverom) og tilleggsfunksjonene (gjesterom og badstu) skaper et tun for rekreasjon og lek.

Rom for å være privat...

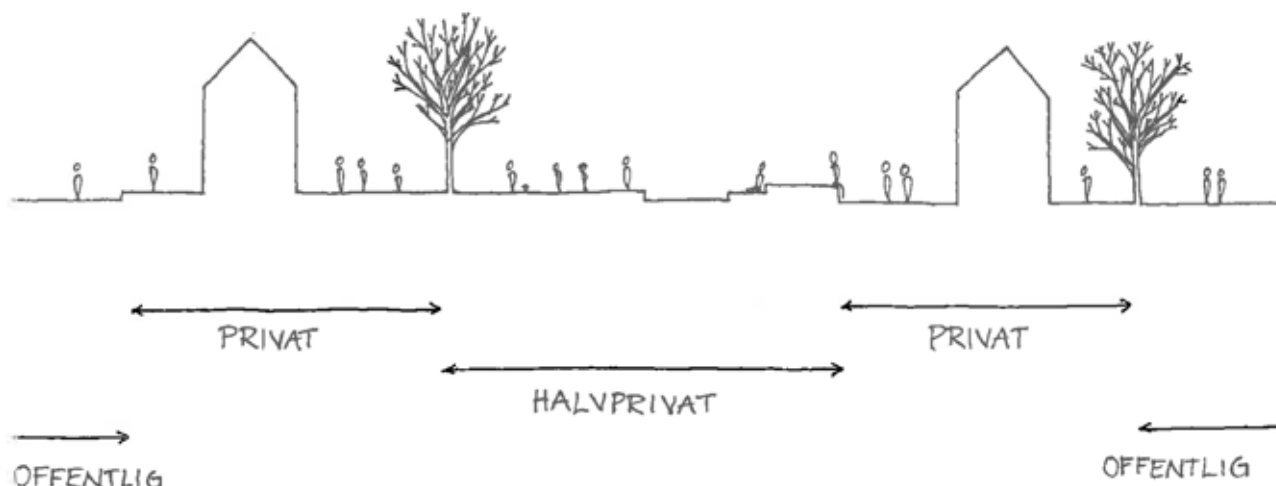
...og rom for å være sosial.

Når man skal bygge boliger kan man også gå sammen og planlegge husene i sammenheng, hjelpe hverandre og utnytte å være flere om ett prosjekt. Ikke bare har det økonomiske fordeler, men god og helhetlig planlegging kan også gi et triveligere og bedre bomiljø. Husene kan være like forskjellige som menneskene som skal bo i dem, men å skape en helhet og noen fellesløsninger kan skape fellesskapsfølelse og tilhørighet.

I dagen samfunn, hvor vi blir eldre og eldre, flere og flere av oss er enslige og bor alene og begrepet kjernefamilie har vokst fra å gjelde to voksne og to barn til å inkludere både mine, dine og våre barn i tillegg til stemødre og stebestefedre, er det å tenke tunet som et romlig fellesskap kanskje nettopp det mennesket trenger. Å kunne ha en privat sfære

hvor man kan trekke seg tilbake, og samtidig haren sosial arena utenfor huset hvor man kan treffe andre mennesker og skape relasjoner kan skape trivsel på flere plan. Et rikt og godt fellesskap er en av de viktigste faktorene ved et godt bomiljø. Samtidig er det viktig å ta hensyn til behovet for privathet og skjerming. I en tunløsning skal ikke folk tvinges til å være kollektive, men det kan legges til rette for gode rom og møteplasser for beboerne.

En annen fordel med at en husgruppe planlegges og bygges under ett er at husene også blir ferdig på samme tid, og man slipper å bo på en byggeplass i årevis. I tillegg vil et helhetlig utformet bomiljø bære preg av høyere arkitektonisk kvalitet enn hvis husene ble planlagt hver for seg uten omtanke for hverandre og helheten.

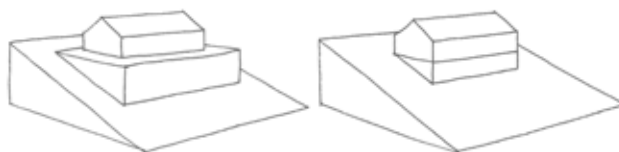
Et tun kan fungere som et semi-privat rom

TILPASNING TIL TOMT

Det er alltid huset som skal tilpasses tomten det skal stå på, aldri omvendt. Derfor må hver enkelt tomt vurderes nøye, og viktige forhold som sol og utsikt, terreng, vegetasjon, vind, adkomstforhold og forhold til nabohus bør registreres. Dette er faktorer som i stor grad påvirker disponeringen av tomten, orienteringen av bygningene og utformingen av utearealene. Uteområdene bør plasseres og utformes slik at de blir solrike samtidig som de skjermes for vind og støy fra veier og lignende.

Tomten skal disponeres slik at man oppnår brukbare arealer til ulike typer bruk, samtidig som man tar vare på landskapselementer som terreng og vegetasjon. Samspillet mellom topografien og vegetasjonen er viktig for det visuelle uttrykket og for virkningene for omgivelsene. Det koster både tid og penger å bygge om tomten og fjerne vegetasjonen.

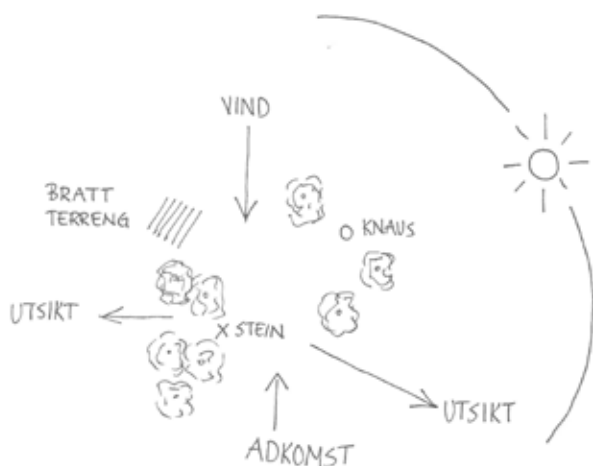
Topografien på tomten kan gi klare premisser for plassering og utforming av ny bebyggelse. Både i Røesgrenda og på Krullhaugen er deler av landskapet preget av markerte terrengformer, og det er viktig å ta hensyn til disse når nye tiltak skal gjennomføres. Større terrengarbeider, i form av oppfylling, utgraving, utsprenkning, planering og lignende, kan i stor grad endre et områdes karakter og skal derfor unngås.

Ikke slik...

...men slik

På tomter i skrått terreng bør det velges hus med underetasje for å unngå store inngrep i landskapet.

En enkel kartlegging av tomtas kvaliteter vil ligge til grunn for planleggingen av bebyggelsen på tomten.

Å ta vare på terreng og vegetasjon er økonomisk lønnsomt samtidig som det beriker bomiljøet. Terreng og vegetasjon kan være med på å gi bygninger og utearealer særpreg. For eksempel kan høydeforskjeller tas opp ved å utforme nivåforskjeller på gulvet inne og skape et spennende romforløp. Et stort tre kan gi grunnlaget for et fint tun, og en liten skråning i hagen kan være et viktig romdannende element som gir uteområdet dets identitet.

Når det gjelder husets orientering, har himmelretningene stor betydning. De sosiale oppholdsrommene ønsker man helst at skal være sørvendt for å få gode lysforhold og for å kunne utnytte solenergien til oppvarming av arealene, mens soverommene, hvor man ønsker det svalt og kjølig, helst bør ligge vendt mot nord. En annen viktig faktor er nærhet til natur. Både fysisk og visuell kontakt med natur har positiv virkning på vår helse, og derfor er også utsikten viktig for byggets orientering samt planløsningen. Overgangen mellom ute og inne fortjener også en god utforming, da et spennende møte mellom disse vil være en stor kvalitet som kan bidra til økt trivsel og velvære.

Bolighus beregnet på flatt terreng bygges ofte på bratte tomter, og omvendt. Dette gir store terrenginngrep. For å oppnå et godt samspill mellom tomt og hus er det viktig å ikke ha bestemt seg for hvordan huset skal se ut før man har sett tomten det skal stå på. Da ender man fort opp med dyre nødløsninger og et dårlig resultat. De fleste ferdighus er beregnet for ideelle tomteforhold med fall mot sør eller vest og adkomst fra nord eller øst, men realiteten er ofte en annen. Alle tomter er forskjellige med hver sine kvaliteter og derfor kreves ulik utforming og plassering av bebyggelse. God planlegging og omtanke for omgivelsene gir bedre og rimeligere løsninger.

VOLUM OG FORM

I tillegg til husets plassering på tomten, er volumoppbyggingen svært avgjørende for det visuelle samspillet med omgivelsene og i forhold til bygningens egen estetiske verdi. Det har også stor betydning i et boligområde at husenes volum, form og proporsjoner er avstemt i forhold til hverandre. Dette betyr ikke at alle husene skal se like ut - det kan gjerne være variasjon innenfor noen felles rammer.

Bygningens volum bestemmes av bygningskroppens høyde, bredde og lengde, og et hus kan bestå av ett eller flere hovedvolumer og eventuelle underordnede bivolumer. Husets utforming bør gjenspeile byggets bruk slik at det tydelig kan kommunisere sin funksjon og ikke skape forvirring i miljøet. Dersom det er flere bygninger på tomten bør disse ha en harmonisk utforming i forhold til hverandre med tanke på størrelser og høyder, og også i forhold til sitt innhold eller sin funksjon.

Husets form er svært avhengig av takformen. Takform er et typisk virkemiddel som kan være en rød tråd i et bygningsmiljø, men det kan også brukes til å skape spennende variasjon. Som med volum er det viktig at husenes formspråk harmoniserer med hverandre.

Et eksempel på dårlig samspill mellom volumer. Denne garasjen er altfor stor i forhold til huset. Garasjen kommuniserer sin funksjon svært dårlig og skaper forvirring.

MATERIALITET OG FARGE

Innenfor jordfargeskalaen finnes mange fine farger.

Husets farge på utsiden er svært viktig for det visuelle uttrykket. I områder som Røesgrenda og Krullhaugen vil bruk av jordfarger kunne gi bebyggelsen et avstemt forhold til omgivelsene. Det er viktig å huske at alle husene skal spille sammen i et fellesskap, og derfor velge farger som harmonerer med hverandre og med omgivelsene. Farge kan brukes som et virkemiddel for å binde sammen og skape helhet i et bygningsmiljø, eller det kan brukes til å skape variasjon. Husets visuelle karakter påvirkes også av materialene som brukes, hvordan disse er satt sammen og hvordan arbeidet er utført.

Denne eneboligen har en material- og fargebruk som kler omgivelsene. Husets solside er kledd i stående panel og malt rød, mens skyggesiden er kledd i okerfarget liggende panel.

I Evensmotrøa borettslag på Tynset blir farge brukt til å skape variasjon i et ellers homogent bygningsmiljø med like volumer og former

VARIASJON OG HELHET

Alle elementene som er nevnt ovenfor er estetiske virkemidler som kan brukes på forskjellige måter for å gi ulike opplevelser og formidle ulike kvaliteter. Sammen danner de en helhet, og det viser at god visuell utforming av bygninger handler om mer enn å løse praktiske og tekniske behov. Det er mange hensyn å ta og mye å tenke på. Det kan være lett å glemme det faktum at helheten er mer enn summen av delene. Alle husene i et boligområde kan være kjempefine hver for seg, men sammen er det slett ikke sikkert de spiller så godt på lag.

Bygningene rundt dette tunet har ganske ulik utforming med tanke på form og størrelse, men siden det er brukt samme farge på alle oppfattes husene som ett.

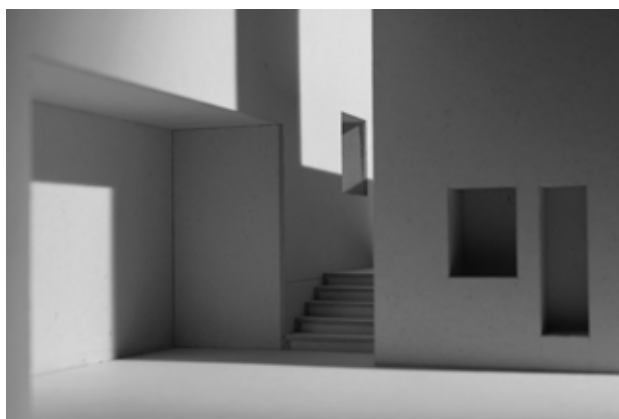

Likhet i volum og form kan skape helhet, mens ulik farge kan skape variasjon i et bygningsmiljø. Slik blir boligområdet hverken kjedelig eller rotete.

Et vakkert bygningsmiljø består av bygninger som står i et bestemt forhold til hverandre. For at et bygningsmiljø ikke skal oppfattes som verken monotont eller uryddig, er det viktig å bruke virkemidlene både til å skape en form for helhet, og samtidig den variasjonen som trengs. Form og volum er i tillegg til farger og materialer de sterkeste virkemidlene i denne sammenhengen.

HUSETS FRA INNSIDEN

Huset er et resultat av mange valg med hensyn til konstruksjon, planløsning, materialer og tekniske løsninger. Summen av volum, form, farge og materialbruk er det som gir huset karakter og egenart. Det er viktig å huske at de hensynene man tar i forhold til landskap og sted, og de valgene man tar for å tilpasse huset til tomte ikke bare setter sitt preg på huset utside, men de er også med på å gi huset dets indre kvaliteter. For eksempel kan tilpasning til terreng gjøres ved å bruke nivåforskjeller til å trappe ned bebyggelsen, og dette kan gi spennende romforløp inne i huset.

Å gå fra et stort, åpent rom inn i et høyt, smalt rom og videre inn i en trang nisje kan være en del av en spennende vandring gjennom huset som gir ulike opplevelser på veien.

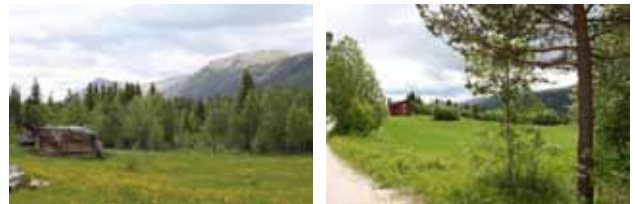
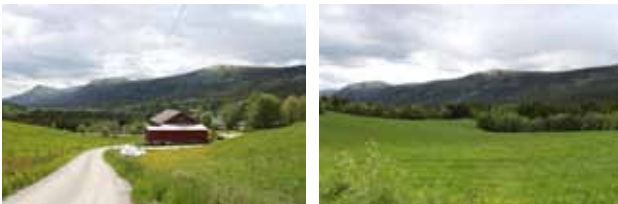
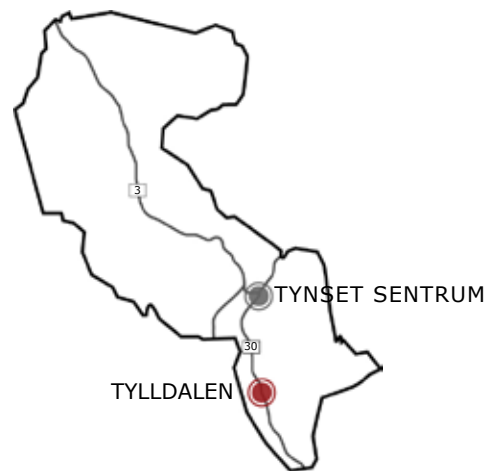
Et annet spennende tema man kan jobbe med er overgangen mellom ute og inne. Det er nemlig i rommet mellom disse to spenningen ligger. Å føle at man er både inne og ute på en gang kan være en spennende opplevelse, og dette rommet vil helt klart være en kvalitet i hjemmet. Ved å hviske ut det tydelige skillet mellom husets innside og utside kan man ta trærne med inn i stua og utsikten med inn i soverommet, og gjøre hverdagslige ritualer til spesielle opplevelser. Naturen på utsiden forandrer seg fra dag til dag og fra årstid til årstid, og blir en faktor i hjemmet som skaper variasjon og liv.

Sitt eget hus skal man mest sannsynlig bare bygge én gang, og derfor er det viktig å være på leting etter de kvalitetene og de særegenhetene man vil at nettopp det huset skal ha. Inspirasjonen til dette finner du i tomtas egne kvaliteter. Derfor er det viktig å komme seg ut og finne en tomt, gjøre seg kjent med den og mulighetene som fins der, og så sette seg ned og planlegge det nye huset.

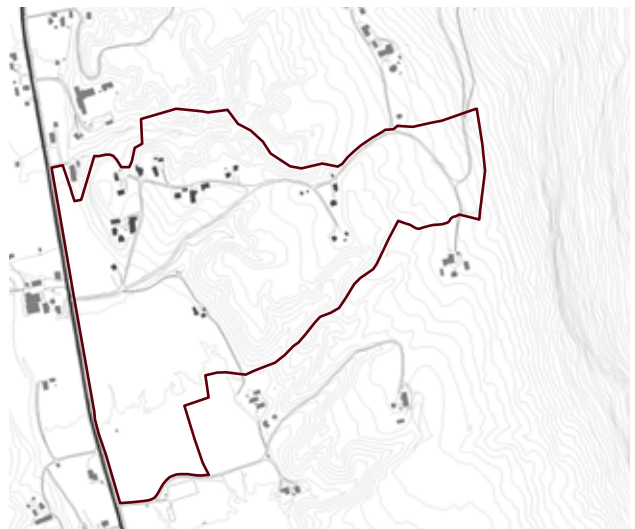
Røesgrenda

/ RØESGRENDA

Røesgrenda ligger i Tyllidalen, omlag 2 mil sør for Tynset sentrum. Området ligger sør for Tyllidalen skole, på østsiden av FV 30, og preges i dag av gårdsbebyggelse og dyrket mark med randvegetasjon innimellom. Det er viktig å ta vare på stedets karakter.

Størstedelen av Røesgrenda karakteriseres av kulturlandskapet, og under videre utvikling av området blir det viktig å beholde denne karakteren i størst mulig grad. I denne delen av området er det derfor svært aktuelt å bruke tunstrukturen som inspirasjon under planleggingen av nye boliger i området. Ved å samle bebyggelsen i mindre klynger kan man bevare landskapets uttrykk, samtidig som det er nytenkende og kan være en faktor som gjør det attraktivt å bo i Tyllidalen.

Den øverste delen av Røesgrenda, lengst øst, er i dag preget av tett skog i bratt terreng. I dette området bør individuell tilpasning til hver enkelt tomt være det som får mest fokus, samtidig som man tenker helhetlig utforming og skaper gode rom for mennesker.

Ny boligutvikling i Røesgrenda bør ta sikte på å tilrettelegge for ulike boalternativer som kan være med på å styrke utviklingen av et attraktivt bygdemiljø.

kulturlandskap

rekreasjon klima luft sove **terreng**
lek privat temperatur eldre sol **lese**
kultur **samvær bolig** barn vind
mennesker utsikt spise **historie**
lys dusje sosialt **tun** vegetasjon

utsikt

tradisjon

aktivitet

landskap

omgivelser

volum fasade

utforming **rom**

m a t e r i a l e r

form farger

s t r u k t u r

eksisterende bebyggelse

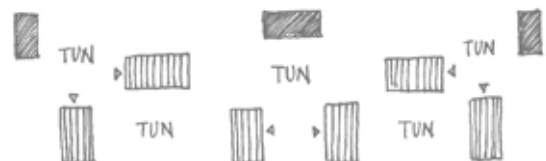
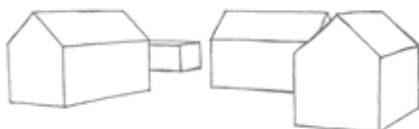
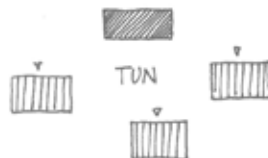
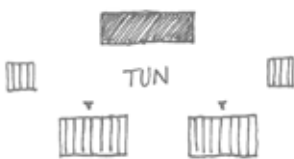
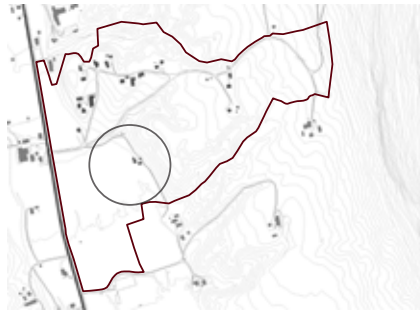
natur

RØESGRENDA

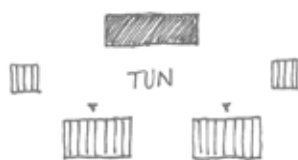
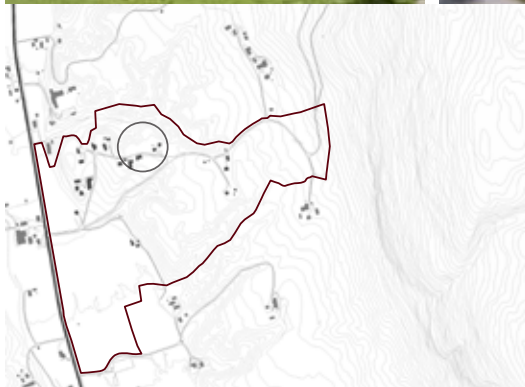
B9

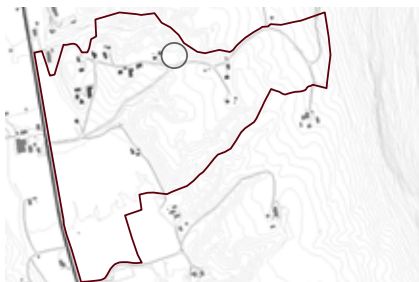
idéskisser bebyggelsesstruktur

RØESGRENDA

B2

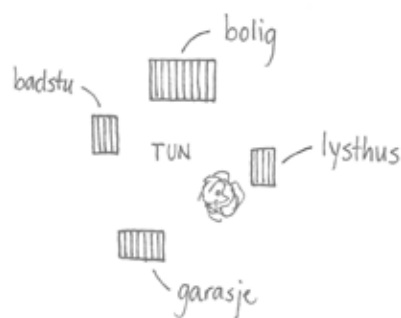

idéskisser bebyggelsesstruktur

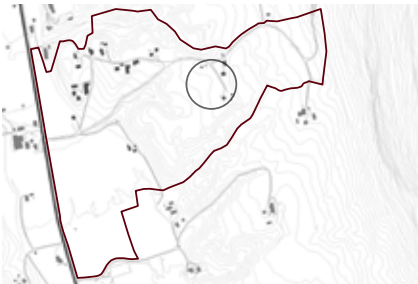

RØESGRENDA

B3

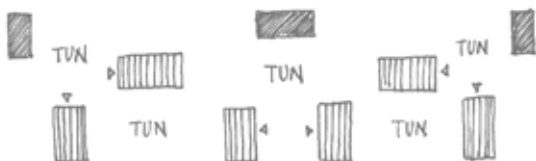
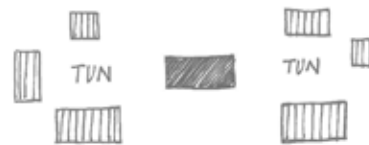
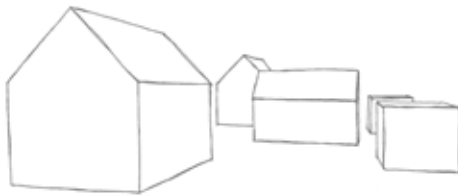
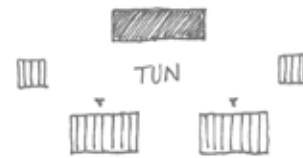
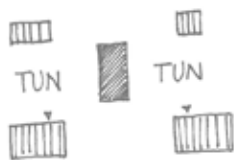

idéskisser bebyggelsesstruktur

RØESGRENDA

B4

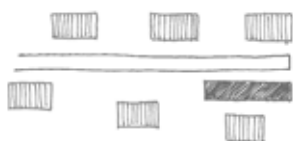
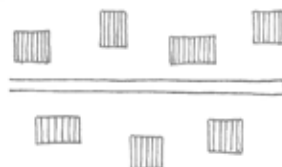
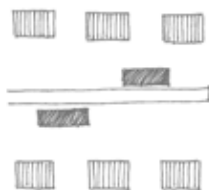
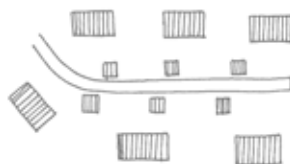
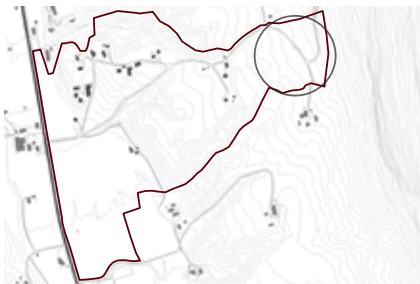

idéskisser bebyggelsesstruktur

RØESGRENDA

B5 B6 B7 B8

idéskisser bebyggelsesstruktur

Krullhaugen

/ KRULLHAUGEN

Krullhaugen ligger på Kvikne, omlag 5 mil nordvest for Tynset sentrum. Området ligger på nordøstsiden av RV 3, øst for Kvikne fjellhotell og sør for lysløypa. Området kan naturlig deles inn i to deler. Den øvre delen består av Haugan boligfelt og hyttefelt, mens den nedre delen av feltet er landbruksområder med gårdsbebyggelse, dyrket mark og beite.

Nedre del av Krullhaugen karakteriseres av kulturlandskapet, og dette er det viktig å ta hensyn til når man planlegger ny bebyggelse i området. Lengst sørvest i området, nærmest riksveien er det ønske om et område med konsentrert småhusbebyggelse. Dette området er svært eksponert, og utformingen av boligene på disse tomtene vil være avgjørende for utviklingen av Krullhaugen. For hele den nedre delen av området bør form, volum og høyder avpasses i forhold til terrenget og landskapet. Materialer og farger kan brukes i kontrast til landskapet for å markere en ny utvikling.

Den øverste delen av området, som i dag preges av en noe uryddig boligbebyggelse og mye vegetasjon, er et mye mer robust område og tåler mer enn den nedre delen. Her bør fokuset ligge på å skape en mer lesbar struktur som kan binde sammen ny og gammel bebyggelse. Hytter og boliger bør tillegges noen felles rammer for å skape en helhet.

kulturlandskap

rekreasjon klima luft sove **terreng**

lek privat temperatur eldre sol **lese**

kultur **samvær bolig** barn vind

mennesker utsikt spise **historie**

lys dusje sosialt **tun** vegetasjon

terreng

landskap

volum fasade

utforming **rom**

m a t e r i a l e r

form farger

s t r u k t u r

omgivelser

hytter

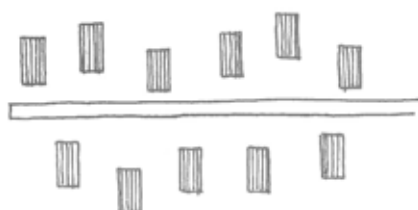
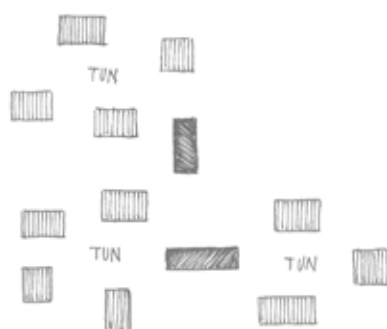
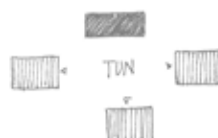
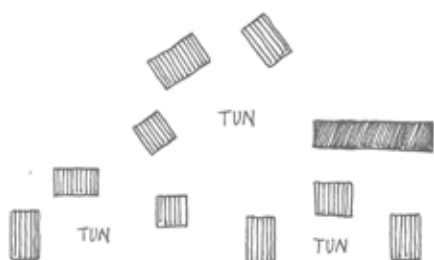
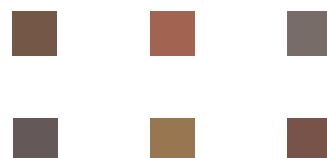
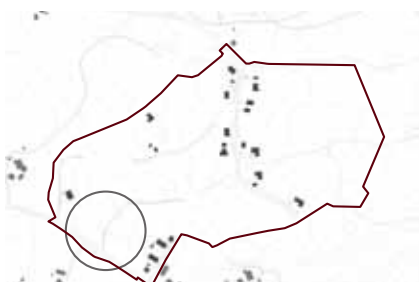

boliger

KRULLHAUGEN

BK1

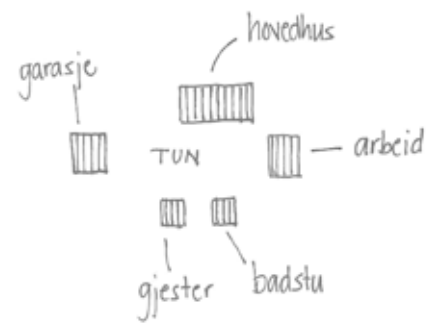
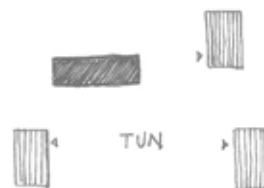
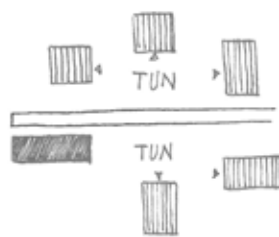

idéskisser bebyggelsesstruktur

KRULLHAUGEN

B1 - B6

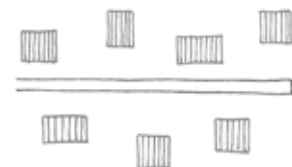
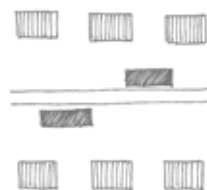
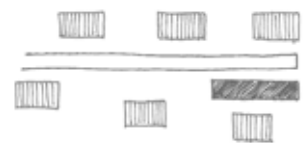
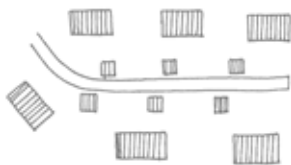
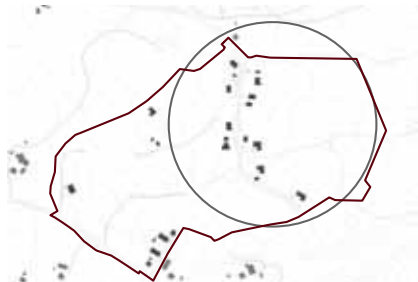

idéskisser bebyggelsesstruktur

KRULLHAUGEN

BF1 - BF11

idéskisser bebyggelsesstruktur

/ VEILEDNING TIL DOKUMENTASJON OG PROSESS

DOKUMENTASJON OG PROSESS

Når man skal bygge seg et hus kreves det mye planlegging, og denne veilederen er ment for å gi hjelp og inspirasjon på veien mot en ny bolig. Før du begynner planleggingen av drømmehuset er det viktig at du finner en tomt og gjør deg kjent med den og hvilke kvaliteter og muligheter den har. Ta kontakt med lokal bygningsmyndighet tidlig, så får du informasjon om hvilke krav som gjelder for tomta og om hvordan du skal gå frem for å få ditt byggeprosjekt ut i live.

For både Røesgrenda og Krullhaugen finnes det en reguleringsplan med tilhørende reguleringsbestemmelser som legger noen føringer for utformingen av bebyggelse i disse områdene. Bestemmelsene omfatter blant annet krav om antall etasjer, høyder, utnyttingsgrad, farger og materialbruk. Disse er juridisk bindende bestemmelser man ikke kommer utenom, og derfor er det lurt å sette seg inn i hva som gjelder tidlig i planleggingsprosessen.

En del av planleggingsprosessen er å søke kommunen om byggetillatelse, og dette innebærer utfylling av skjemaer og dokumentering av husets utforming på flere nivåer. Etter plan- og bygningsloven er bygningsmyndighetene pålagt å passe på at byggverk blir planlagt og utført slik at de tilfredsstiller rimelige skjønnhetshensyn, både i forhold til seg selv og i forhold til nære og fjerne omgivelser. Derfor er det viktig at man presenterer prosjektets utforming og at man kommuniserer dets kvaliteter i forhold til estetiske hensyn.

Når man skal dokumentere hvordan et nytt prosjekt forholder seg til landskap og sted, kan dette gjøres ved å gi en verbal beskrivelse av hvordan tiltaket imøtekommer de rammene omgivelsene gir. Landskapets kvaliteter er presentert i kapittelet om arkitektonisk utforming. Det er viktig å være seg bevisst hvilke verdier man vil videreføre eller forsterke og hvilke utfordringer disse hensynene gir for å finne gode løsninger.

Når det gjelder hvordan man kan vise at prosjektet tilpasser seg de nære omgivelsene kan man bruke en fotomontasje, modell eller datasimulering hvor prosjektet ses i sammenheng med situasjonen. Tilpasning til tomt og hvordan huset i seg selv er utformet presenteres gjennom situasjonsplan (målestokk 1:1000), fasader, planteninger og snitt (målestokk 1:100).

I tillegg kan det være nyttig å gi en samlet redegjørelse for arkitektonisk utforming, både en beskrivelse av prosjektet i seg selv og i forhold til omgivelsene. I denne beskrivelsen blir begreper som samspill, tilpasning, kontrast og konflikt viktige stikkord. En slik beskrivelse i tillegg til den andre dokumentasjonen vil gjøre saksgangen i kommunen enklere fordi kommunikasjonen mellom utbygger og saksbehandler blir bedre.

Røesgrenda

/ LITTERATURLISTE

- Bonytt (1988)
Norske småhus: Bedre og billigere: Arkitekttegnet og husbankfinansiert
- Byggeskikk i Midt- og Nord-Østerdalen: En praktisk veileder (1994)
- Kommunal- og regionaldepartementet og Miljøverndepartementet (1997)
Estetikk i plan- og byggesaker
- Kommunal- og regionaldepartementet og Miljøverndepartementet (2007)
Grad av utnytting. Veileder
- Kultur- og kirkedepartementet (2009)
Arkitektur. Nå. Norsk arkitekturpolitikk
- Schmidt, L. (1998)
Mitt hus er din utsikt : god byggeskikk for hus og land - hva, hvorfor og hvordan
- Statens Kulturminneråd og Kommunenes Sentralforbund (1989) Kommuneforlaget
Ta vare på kommunelandskapet

Nettsider:

www.be.no
www.husbanken.no
www.regjeringen.no

